

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ
Rīgā 2014. gada 11. decembrī
lietā Nr. 2014-05-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu un 28.¹ pantu,

2014. gada 11. novembrī rakstveida procesā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par valsts pensijām” 16. panta ceturtais daļas (redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, un 2013. gada 17. jūlija redakcijā), ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1995. gada 2. novembrī pieņēma likumu „Par valsts pensijām”, kas stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī.

1.1. 1996. gada 27. decembrī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, kas stājās spēkā 1997. gada 7. janvārī.

Ar šo likumu likuma „Par valsts pensijām” 16. pants „Invaliditātes pensijas aprēķināšana” tika izteikts šādā redakcijā:

„(1) Invaliditātes pensiju atkarībā no tā, kāda invaliditātes grupa ir noteikta – pirmā, otrā vai trešā –, piešķir:

1) I un II grupas invaliditātes gadījumā pēc šādas formulas:

I grupas invalīdiem

$$P = 0,45 \times V_i + \frac{AS_i \times V_i \times 0,1}{AS_{ie}}$$

II grupas invalīdiem

$$P = 0,4 \times V_i + \frac{AS_i \times V_i \times 0,1}{AS_{ie}}$$

P – pensija; V_i – apdrošinātās personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga par jebkuriem 36 mēnešiem pēc kārtas (neatkarīgi no tā, cik ilgs bijis pārtraukums darbā) pēdējo piecu gadu laikā pirms invaliditātes pensijas piešķiršanas, bet ne vairāk par valstī noteiktās minimālās algas pieckāršu apmēru. Mēneši, kuros invaliditātes pensijas pieprasītājs nostrādājis nepilnu darba dienu skaitu, invaliditātes pensijas aprēķināšanai ņemami vērā kā pilni darba mēneši. Ja piecu gadu laikā pirms invaliditātes pensijas piešķiršanas ir nostrādāts mazāk par 36 mēnešiem, vidējā apdrošināšanas iemaksu alga aprēķināma par faktiski nostrādātajiem darba mēnešiem; AS_i – apdrošinātās personas individuālais apdrošināšanas stāžs; AS_{ie} – maksimāli iespējamais apdrošināšanas stāžs no šā likuma 4. pantā noteiktā vecuma sasniegšanas līdz šā likuma 11. panta pirmajā daļā noteiktā vecuma sasniegšanai;

2) III grupas invaliditātes gadījumā – valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta līmenī.

(2) I un II grupas invaliditātes pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kuram piemērots šāds koeficients:

I grupas invaliditātes gadījumā – 1,6;

II grupas invaliditātes gadījumā – 1,4.

(3) Ja apdrošinātā persona piecus gadus pirms invaliditātes pensijas piešķiršanas nav strādājusi, invaliditātes pensijas aprēķināšanai ņemami vērā 50 procenti no iepriekšējā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas.

(4) Mainoties invaliditātes grupai, invaliditātes pensijas apmērs pārrēķināms no invaliditātes atkārtotas noteikšanas dienas šajā pantā noteiktajā kārtībā, ņemot vērā

apdrošinātās personas individuālo un maksimāli iespējamo apdrošināšanas stāžu un vidējo (aktualizēto) apdrošināšanas iemaksu algu, kāda bija ņemta vērā, aprēķinot (pārrēķinot) invaliditātes pensiju līdz invaliditātes grupas maiņas dienai.”

1.2. 2013. gada 9. jūlijā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, kas publicēts Latvijas Republikas oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” 2013. gada 17. jūlijā, bet stājās spēkā 2013. gada 18. jūlijā.

Ar šo likumu citastarp tika grozīta likuma „Par valsts pensijām” 16. panta ceturtā daļa, izsakot to šādā redakcijā:

„Mainoties invaliditātes grupai, I un II grupas invaliditātes pensijas apmērs pārrēķināms no invaliditātes atkārtotas noteikšanas dienas šajā pantā noteiktajā kārtībā, ņemot vērā apdrošinātās personas individuālo un maksimāli iespējamo apdrošināšanas stāžu, vidējo apdrošināšanas iemaksu algu, kāda bija ņemta vērā, piešķirot (pārrēķinot) invaliditātes pensiju, un pensijas pārrēķina daļas, kas aprēķinātas saskaņā ar šā likuma 24. panta piekto daļu. Ja invaliditātes grupa tiek mainīta no vieglākas uz smagāku vai tiek atjaunota iepriekš noteiktā smagākā invaliditātes grupa, pārrēķinātais invaliditātes pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par iepriekš saņemtās invaliditātes pensijas apmēru.”

Tāpat ar šo likumu tika grozīta arī likuma „Par valsts pensijām” 24. panta piektā daļa, izsakot to šādā redakcijā:

„Pārrēķināto I un II grupas invaliditātes pensiju veido agrāk piešķirtā (pārrēķinātā) pensija un pensijas pārrēķina daļa, kas tiek aprēķināta pēc šādas formulas:

$$P_1 = (AS_{i1}/AS_{ie1}) \times V_{i1} \times 0,1, \text{ kur}$$

P_1 – pensijas pārrēķina daļa;

AS_{i1} – to mēnešu skaits, kuros pēc pensijas piešķiršanas (pārrēķināšanas) veiktas vai bija jāveic sociālās apdrošināšanas iemaksas invaliditātes apdrošināšanai;

AS_{ie1} – maksimāli iespējamais apdrošināšanas stāžs (izteikts mēnešos) pensijas pārrēķināšanas dienā;

V_{i1} – personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga par papildinātajiem mēnešiem, kuros pēc pensijas piešķiršanas (pārrēķināšanas) veiktas vai bija jāveic sociālās apdrošināšanas iemaksas invaliditātes apdrošināšanai.”

Atbilstoši likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 62. punktam minētie grozījumi, cita starpā grozījumi šā likuma 16.panta ceturtajā daļā un 24.panta piektajā daļā, kas noteic kārtību, kādā invaliditātes pensija pārrēķināma un piešķirama no jauna, stājas spēkā 2013. gada 1.oktobrī.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Administratīvā rajona tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) –, izskatot lietu Nr. A420431513, kas ierosināta pēc Daiņa Pētera Kļaviņa (turpmāk – pieteicējs administratīvajā lietā) pieteikuma par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu – par invaliditātes pensijas pārrēķinu, ņemot vērā veiktās valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (turpmāk arī – sociālās iemaksas), pieņēma lēmumu apturēt tiesvedību lietā un vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā.

Pieteikuma iesniedzēja izskatāmās lietas ietvaros konstatējusi, ka pieteicējs administratīvajā lietā ir persona ar invaliditāti. 2000. gadā viņam noteikta 3. grupas invaliditāte un piešķirta 3. grupas invaliditātes pensija. 2013. gada 8. maijā pieteicējam administratīvajā lietā noteikta 2. grupas invaliditāte. Sakarā ar invaliditātes grupas maiņu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (turpmāk – VSAA) ar 2013. gada 30. jūlija lēmumu pārrēķināja piešķirto 3. grupas invaliditātes pensiju uz 2. grupas invaliditātes pensiju, ņemot vērā uzkrāto apdrošināšanas stāžu un aktualizēto apdrošināšanas iemaksu algu.

2013. gada 1. oktobrī stājas spēkā grozījumi likuma „Par valsts pensijām” (turpmāk – Pensiju likums) 16. panta ceturtajā daļā. Ievērojot minēto, VSAA ar 2013. gada 29. oktobra lēmumu pārrēķināja pieteicējam administratīvajā lietā piešķirto 2. grupas invaliditātes pensiju.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Pensiju likuma 16. panta ceturta daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) (redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, un 2013. gada 17. jūlija redakcijā), ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas

maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. un 109. pantam.

Pamatojot apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 91. pantam, Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka izskatāmajā gadījumā nosakāmas divas salīdzināmas personu grupas, proti, no vienas puses, 2. grupas invalīdi, kuriem iepriekš noteikta 3. grupas invaliditāte un kuri pēc tās noteikšanas joprojām bijuši darba ņēmēji un veikuši sociālās iemaksas līdz 2. grupas invaliditātes noteikšanai, un, no otras puses, sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kuri veikuši sociālās iemaksas un kuriem 2. grupas invaliditāte noteikta uzreiz.

Pieteikuma iesniedzēja norādījusi, ka pie abām minētajām grupām piederošas personas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, jo ieguvušas tiesības uz invaliditātes pensiju un periodā līdz 2. grupas invaliditātes noteikšanai bijušas sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kas veikuši sociālās iemaksas.

Apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, un 2013. gada 17. jūlija redakcijā kā vienu no nosacījumiem invaliditātes pensijas pārrēķināšanai invaliditātes grupas maiņas gadījumā paredz vidējo (aktualizēto) apdrošināšanas iemaksu algu, kāda bija ņemta vērā, aprēķinot (pārrēķinot) invaliditātes pensiju līdz invaliditātes grupas maiņas dienai. Savukārt personai, kura bijusi darba ņēmējs, veikusi sociālās iemaksas un kurai noteikta 2. grupas invaliditāte, invaliditātes pensija aprēķināma pēc Pensiju likuma 16. panta pirmās daļas 1. punktā noteiktās invaliditātes pensijas aprēķina formulas. Minētajā normā viens no aprēķinu veidojošajiem elementiem ir apdrošinātās personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga par jebkuriem 36 mēnešiem pēc kārtas (neatkarīgi no tā, cik ilgs bijis pārtraukums darbā) pēdējo piecu gadu laikā pirms invaliditātes pensijas piešķiršanas.

No iepriekš minētā Pieteikuma iesniedzēja secina, ka Pensiju likuma 16. panta ceturtā daļa gan redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, gan pašreiz spēkā esošajā redakcijā paredz atšķirīgu attieksmi pret personām atkarībā no tā, vai pirms 2. grupas invaliditātes pensijas aprēķināšanas tām bijusi noteikta 3. grupas invaliditāte.

Pieteikuma iesniedzēja par pazīmi, pēc kuras abas salīdzināmās grupas atšķiras, atzīst to, ka pirmajā grupā ietilpstošajām personām invaliditātes pensija tiek pārrēķināta sakarā ar invaliditātes grupas maiņu, jo šīm personām invaliditātes pensija bija piešķirta jau iepriekš pēc invaliditātes iegūšanas, savukārt otrajā grupā ietilpstošajām personām invaliditātes pensija tiek piešķirta pirmoreiz. Tomēr Satversmes tiesa 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 (turpmāk arī – spriedums lietā Nr. 2012-09-01) 12.2. un 12.3. punktā esot secinājusi, ka minētā atšķirība neliedzot šīs personu grupas salīdzināt.

Pieteikuma iesniedzēja piekrīt, ka apstrīdētajā normā paredzētās atšķirīgās attieksmes mērķis ir aizsargāt tādu personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, kurām pēc invaliditātes noteikšanas, turpinot strādāt, ienākumi ir mazāki, nekā bija līdz invaliditātes iegūšanai. Tātad apstrīdētās normas mērķis esot nodrošināt, lai šo personu ienākumi pensijas pārrēķināšanas gadījumā nesamazinātos. Tomēr, kā atzinusi Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2012-09-01, konkrēta apmēra darbspēju zaudējums pats par sevi vēl nenozīmējot, ka personai patiešām radīsies arī tāda paša apmēra ienākumu zaudējums. Līdz ar to prezumpcija, ka, personai iegūstot 3. grupas invaliditāti, tās ienākumi samazināsies, ne vienmēr apstiprinoties.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka arī pieteicējs administratīvajā lietā, neraugoties uz 3. grupas invaliditāti, spējis sekmīgi turpināt profesionālo karjeru un sasniegt pat augstāku ienākumu līmeni nekā pirms 3. grupas invaliditātes pensijas piešķiršanas. Šādā gadījumā apstrīdētā norma nerasniedzot savu mērķi un atšķirīgā attieksme pret salīdzināmajām personu grupām neesot attaisnojama.

Šo nevienlīdzīgo attieksmi likumdevējs neesot novērsis arī ar 2013. gada 9. jūlija grozījumiem. Arī pēc tiem pieteicējam administratīvajā lietā aprēķinātā 2. grupas invaliditātes pensija esot ievērojami mazāka nekā būtu tad, ja tiktu ņemta vērā viņa apdrošināšanas iemaksu alga par jebkuriem 36 mēnešiem pēc kārtas pēdējo piecu gadu laikā pirms invaliditātes grupas maiņas.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka šis ierobežojums nav samērīgs, jo privātpersonai radītais zaudējums – vairākkārt mazāks invaliditātes pensijas apmērs – esot lielāks nekā sabiedrības ieguvums.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 109. pantam.

Saeima secina, ka Pieteikuma iesniedzēja būtībā vēlas, lai personai invaliditātes pensija katru reizi, kad tai mainās invaliditātes grupa, tiktu piešķirta no jauna. Pieteikuma iesniedzēja vēloties, lai citas invaliditātes grupas noteikšana tiktu uzskatīta par jaunu sociālās apdrošināšanas gadījumu. Taču šāds risinājums esot uzskatāms par tiesībpolitisku sociālās apdrošināšanas sistēmas koriģēšanu, mainot līdzšinējos sociālās apdrošināšanas principus un nosacījumus.

Saeima neapšaubā, ka invaliditātes pensijas piešķiršana invaliditātes grupas maiņas gadījumā pēc pirmreizējiem nosacījumiem ļautu palielināt konkrētu personu invaliditātes pensijas apmēru. Tomēr Pensiju likumā ietvertais princips, ka invaliditātes pensiju var pārrēķināt vai indeksēt, bet nevar piešķirt no jauna, atbilstot sociāli atbildīgas valsts principam. Saeima uzskata, ka nav pamata piešķirt invaliditātes pensiju no jauna gadījumā, kad mainījusies invaliditātes grupa, jo pats pensijas piešķiršanas pamats – invaliditāte – ir palicis nemainīgs.

Sociālais risks, kas rada tiesības uz invaliditātes pensiju, esot personas atzīšana par invalīdu, nevis konkrētas invaliditātes grupas noteikšana vai tās maiņa. Tieši šis faktors esot principiāli izšķirošs un izslēdzot iespēju salīdzināt Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas.

Saeima papildus uzsver, ka personu veiktās sociālās iemaksas invaliditātes apdrošināšanai esot mazas. Tādējādi invaliditātes apdrošināšanas sistēmā vistiešāk darbojoties solidaritātes, nevis uzkrāšanas princips. Ja Pensiju likumā tiktu noteikts, ka, mainoties invaliditātes grupai, invaliditātes pensija tiek piešķirta no jauna, tad lielākajai daļai invalīdu pensijas apmērs samazinātos, jo iegūtā invaliditāte ietekmējot personas darbības un rezultātā tās ienākumi (apdrošināšanas iemaksu alga) samazinoties vai tā vispār paliekot bez ienākumiem.

Tāpat esot jāņem vērā, ka invaliditātes pensija ir viens no pensijas veidiem. Ja no Satversmes 91. vai 109. panta vienas kategorijas pensionāriem, kuriem pensija jau kādu laiku ir piešķirta un izmaksāta, izrietētu tiesības

noteiktos gadījumos pieprasīt, lai pensija tiem tiktu piešķirta atkārtoti un pēc pirmreizējiem nosacījumiem, tad varētu rasties nepieciešamība apsvērt arī citu kategoriju pensionāru tiesības šajā ziņā.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam.

Tiesībsargs norāda, ka 2. grupas invalīdi, kuriem iepriekš bija piešķirta 3. grupas invaliditāte un kuri pēc tās iegūšanas turpināja veikt sociālās iemaksas līdz 2. grupas invaliditātes noteikšanai, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar 2. grupas invalīdiem, kuri periodā līdz invaliditātes grupas noteikšanai bija darba ņēmēji un veica sociālās iemaksas.

Galvenie elementi, kas vieno abas personu grupas, esot darba ņēmēja statuss un sociālo iemaksu veikšana pirms invaliditātes grupas noteikšanas.

No Pensiju likuma 16. panta pirmās daļas 1. punkta izrietot, ka invaliditātes pensijas aprēķinā tiek ņemta vērā personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga par jebkuriem 36 mēnešiem pēc kārtas pēdējo piecu gadu laikā. Savukārt atbilstoši apstrīdētajai normai invaliditātes pensija tiek aprēķināta, ņemot vērā vidējo (aktualizēto) apdrošināšanas iemaksu algu par laiku līdz invaliditātes grupas maiņas dienai.

Līdz ar to apstrīdētā norma paredzot atšķirīgu attieksmi pret personām atkarībā no tā, vai invaliditātes grupa ir vai nav noteikta atkārtoti.

Tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētās normas mērķis ir aizsargāt tādu personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, kurām pēc invaliditātes noteikšanas, turpinot strādāt, ienākumi ir mazāki, nekā bija līdz invaliditātes iegūšanai. Taču prezumpcija par darbspēju un ienākumu zaudējumu saistību ne vienmēr apstiprinoties. Šāda prezumpcija esot patiesa tikai tādos gadījumos, kad persona nav spējīga attīstīt un izmantot savu „profesionālo potenciālu”. Taču gadījumā, kad personas ienākumi pēc invaliditātes iegūšanas nemazinās, apstrīdētā norma savu leģitīmo mērķi nerasniedzot.

Pārkāpums esot konstatējams gadījumos, kad personām – 2. grupas invalīdiem – pēc invaliditātes grupas maiņas, pārrēķinot invaliditātes pensiju, tiek piemērots Pensiju likuma 16. panta ceturtajā daļā noteiktais aprēķins, ciktāl

tas ir neizdevīgs salīdzinājumā ar Pensiju likuma 16. panta pirmās daļas 1. punktā noteikto invaliditātes pensijas aprēķinu.

Līdz ar to apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013. gada 30. septembrim, neatbilstot Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Tiesībsargs secina, ka spēkā esošā apstrīdētās normas redakcija un Pensiju likuma 24. panta piektā daļa paredz personai salīdzinoši labvēlīgāku regulējumu. Taču, pārrēķinot pieteicējam administratīvajā lietā pensiju saskaņā ar Pensiju likuma 24. panta piekto daļu, iznākot, ka pārrēķinātā invaliditātes pensija ir ievērojami mazāka nekā būtu tad, ja tiktu noteikta saskaņā ar Pensiju likuma 16. panta pirmās daļas 1. punktā noteikto invaliditātes pensijas aprēķina formulu.

Tātad ar pašreiz spēkā esošo Pensiju likuma 16. panta ceturtās daļas un 24. panta piektās daļas redakciju tiesību aizskārums esot mazināts, taču neesot novērsts.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – piekrīt, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas vieno kopēji elementi: tām ir noteikta invaliditāte, un tās ir sociāli apdrošinātas invaliditātes gadījumam.

Tomēr Tieslietu ministrija par šīs lietas ietvaros būtisku apstākli uzskata to, ka vienai personu grupai, proti, personām, kuru invaliditātes grupa mainās, invaliditātes pensija jau ir piešķirta sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros saistībā ar invaliditātes riska iestāšanos. Atšķirībā no spriedumā lietā Nr. 2012-09-01 analizētā tiesiskā regulējuma izskatāmajā gadījumā gan pārrēķinātās, gan no jauna piešķirtās pensijas apmēru veidojot personas sociālās iemaksas.

Saskaņā ar grozījumiem Pensiju likumā, kas tika izdarīti pēc sprieduma lietā Nr. 2012-09-01, invaliditātes pensijas aprēķinā tiek ņemta vērā gan personas apdrošināšanas iemaksu alga, no kuras veiktas sociālās iemaksas pirms invaliditātes noteikšanas, gan invaliditātes laikā veiktās sociālās iemaksas.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas būtu atzīstamas par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošu personu grupām ar nosacījumu, ka invaliditātes grupas maiņa uzskatāma par jauna sociālās apdrošināšanas riska iestāšanos. Pretējā gadījumā minētās

personu grupas neatrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos, jo vienai no tām jau iepriekš iestājies sociālās apdrošināšanas risks, par kuru tiek saņemts sociālās apdrošināšanas pakalpojums, bet otrai grupai šis risks iestājies pirmoreiz. Ievērojot pašreizējo Pensiju likuma regulējumu, konkrēta sociālās apdrošināšanas riska, šajā gadījumā – invaliditātes, iestāšanās laikam un invaliditātes pensijas piešķiršanas brīdim esot būtiska nozīme invaliditātes pensijas apmēra noteikšanā.

Pensiju likuma regulējums esot vērtējams kopsakarā ar likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu” 3. pantu. Šajā normā ietvertais uzskaitījums norādot, ka arī likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu” izpratnē invaliditāte (neatkarīgi no invaliditātes grupas vai tās maiņas) ir viens no sociāli apdrošināmajiem riskiem.

Tādējādi Tieslietu ministrija pauž viedokli, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos un apstrīdētā norma nepārkāpj tiesiskās vienlīdzības principu.

6. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – norāda, ka apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. un 109. pantam vērtējama, ņemot vērā Latvijā pastāvošās sociālās apdrošināšanas sistēmas principus.

Labklājības ministrija uzsver, ka invaliditātes pensijas pēc 1997. gada 1. janvāra tiek piešķirtas valsts obligātās sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros, pamatojoties uz konkrētās personas apdrošināšanas iemaksu algu, kāda tā bijusi pirms tam, kad iestājies konkrētais risks – invaliditāte. Savukārt tas, ka mainās invaliditātes grupa, nenozīmē, ka būtu iestājies jauns apdrošināšanas gadījums. Pensiju likumā ietvertais princips, ka invaliditātes pensiju var pārrēķināt vai indeksēt, bet nevar piešķirt no jauna, atbilstot sociāli atbildīgas valsts principam.

Pēc Labklājības ministrijas ieskata, neesot pamata piešķirt invaliditātes pensiju no jauna gadījumā, kad mainījies invaliditātes grupa, jo pats pensijas piešķiršanas pamats – invaliditāte – ir palicis nemainīgs. Līdz ar to ministrija uzskata, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Sociālais risks, kas radot tiesības uz invaliditātes pensiju, esot personas atzīšana par invalīdu, nevis konkrētas

invaliditātes grupas noteikšana vai tās maiņa. Tieši šis faktors esot principiāli izšķirošs un izslēdzot iespēju salīdzināt Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas.

Labklājības ministrija arī norāda, ka persona, kas ieguvusi invaliditāti, saņem invaliditātes pensiju un tā tiek izmaksāta arī tad, ja persona turpina strādāt. Tātad persona veic sociālās iemaksas invaliditātes apdrošināšanai un vienlaikus saņem invaliditātes pensiju no valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta. Sociālo iemaksu likme invaliditātes apdrošināšanai esot maza, 2014. gadā – 3,21 procenti. Līdz ar to personu veiktās sociālās iemaksas invaliditātes apdrošināšanai arī esot mazas. Tādējādi invaliditātes apdrošināšanas sistēmā vistiešāk darbojoties solidaritātes princips un nedarbojoties uzkrāšanas princips. Ņemot vērā minēto, esot iespējamās tādas situācijas, kad, invaliditātes pensiju piešķirot no jauna, varētu tikt samazināts personām piešķiramās pensijas apmērs. Šādas situācijas iespējamās tajos gadījumos, kad personas ienākumi pēc invaliditātes noteikšanas samazinās.

7. Pieaicinātā persona – Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra – norāda, ka apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, noteica, ka, mainoties invaliditātes grupai, pensija ir pārrēķināma, ņemot vērā apdrošinātās personas individuālo un maksimāli iespējamo apdrošināšanas stāžu un vidējo (aktualizēto) apdrošināšanas iemaksu algu, kāda bija ņemta vērā, aprēķinot (pārrēķinot) invaliditātes pensiju līdz invaliditātes grupas maiņas dienai. Pēc grozījumu spēkā stāšanās, t.i., no 2013. gada 1. oktobra, apstrīdētajā normā esot mainīts tikai viens nosacījums attiecībā uz piemērojamo algu, proti, vidējā apdrošināšanas iemaksu alga vairs netiekot aktualizēta. Savukārt pārējie nosacījumi apstrīdētajā tiesību normā neesot mainīti.

Tā kā, pārrēķinot pensiju sakarā ar invaliditātes grupas maiņu, netiekot mainīta pensijas pārrēķināšanā izmantotā vidējā apdrošināšanas iemaksu alga, tad saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1581 „Valsts pensiju, atlīdzības par darbību zaudējumu un atlīdzības par apgādnieka zaudējumu apmēra pārskatīšanas kārtība” 4. punktu pensija tās

pārrēķināšanas brīdī tiekot indeksēta, ņemot vērā patēriņa cenu indeksus, kas piemēroti pensijai pirms tās pārrēķināšanas.

Savukārt tad, ja 1. vai 2. grupas invaliditātes pensijas saņēmējs (neatkarīgi no tā, vai invaliditātes grupa ir vai nav mainījies) pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas turpina strādāt un veikt sociālās iemaksas invaliditātes apdrošināšanai, invaliditātes pensija tiekot pārrēķināta saskaņā ar Pensiju likuma 24. panta piekto daļu.

Pensiju likuma 24. panta piektā daļa līdz 2013. gada 30. septembrim noteikusi, ka 1. un 2. grupas invaliditātes pensija tiek pārrēķināta, ņemot vērā papildināto apdrošināšanas stāžu, pēc formulas, kas bija piemērota pensijas apmēra noteikšanai pirms pensijas pārrēķināšanas. Apdrošināšanas stāžā saskaņā ar Pensiju likuma 9. panta pirmo daļu esot ieskaitāmi mēneši, kuros veiktas vai bija jāveic sociālās iemaksas invaliditātes apdrošināšanai. Tādējādi 1. un 2. grupas invaliditātes pensija tiekot pārrēķināta, ņemot vērā apdrošināšanas stāžu, ko persona uzkrājusi pēc pensijas piešķiršanas.

No 2013. gada 1. oktobra Pensiju likuma 24. panta piektā daļa paredzot, ka 1. un 2. grupas invaliditātes pensiju pārrēķina, ņemot vērā personas vidējo apdrošināšanas iemaksu algu un apdrošināšanas stāžu pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas, kurā veiktas vai bija jāveic sociālās iemaksas invaliditātes apdrošināšanai. Pārrēķināto invaliditātes pensiju veidojot agrāk piešķirtā (pārrēķinātā) pensija un pensijas pārrēķina daļa, kas aprēķināta saskaņā ar Pensiju likuma 24. panta piekto daļu.

8. Pieaicinātā persona – Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija – norādījusi, ka invaliditātes noteikšana konkrētai personai nav saistīta ar invaliditātes pensijas piešķiršanas formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā. Ja personai mainās invaliditātes grupa, Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija šo faktu paziņojot VSAA.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes lektore Mg. iur. Anita Kovaļevska – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

A. Kovaļevska piekrīt Pieteikuma iesniedzējai, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kuri veikuši sociālās iemaksas un kuriem invaliditātes grupa ir mainījusies no trešās uz otro, no vienas puses, un sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kuri veikuši sociālās iemaksas un kuriem 2. grupas invaliditāte noteikta uzreiz, no otras puses.

Satversmes tiesa līdzīgas normas atbilstību Satversmes 91. un 109. pantam jau esot izvērtējusi spriedumā lietā Nr. 2012-09-01. Tajā Satversmes tiesa atzinusi, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas personas, kuras veikušas sociālās iemaksas (tostarp iemaksas invaliditātes apdrošināšanai), neatkarīgi no tā, vai šīm personām pirms tam ir bijusi citas grupas invaliditāte un vai tās pirms tam ir saņēmušas invaliditātes pensiju. Tā kā abu lietu apstākļi ir līdzīgi, A. Kovaļevska uzskata, ka Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Turklāt Saeimas viedoklis, ka izskatāmajā lietā nebūtu piemērojamas spriedumā lietā Nr. 2012-09-01 izteiktās atziņas, neesot pamatots, jo starp minētajā lietā vērtētajiem apstākļiem un izskatāmās lietas apstākļiem neesot būtiskas atšķirības.

Saeimas iebildumi esot balstīti uz pieņēmumu, ka, atzīstot Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām, tas automātiski nozīmētu nepieciešamību nodrošināt vienādu attieksmi pret tām. Taču tas vien, ka personas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, vēl nenozīmē, ka atšķirīga attieksme pret tām būtu aizliegta. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējas norādīto personu grupu atzīšana par vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām automātiski nenozīmētu, ka invaliditātes grupas maiņas gadījumā būtu jānodrošina invaliditātes pensijas pārrēķināšana pēc tādas pašas formulas, kāda tiek izmantota, invaliditātes pensiju piešķirot pirmoreiz.

A. Kovaļevska uzskata, ka apstrīdētā norma ir balstīta uz prezumpciju, ka personas ienākumi pēc invaliditātes iegūšanas kļūst mazāki, nekā bija pirms tam. Līdz ar to apstrīdētās normas mērķis abās redakcijās esot nodrošināt papildu aizsardzību šādu personu tiesībām uz sociālo nodrošinājumu. Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2012-09-01 jau esot secinājusi, ka faktiski

konkrēta apmēra darbaspēju zaudējums pats par sevi vēl nenozīmē, ka personai patiešām radīsies arī tāda paša apmēra ienākumu samazinājums.

Arī konkrētajā gadījumā persona pēc tam, kad tai noteikta invaliditāte, esot spējusi sekmīgi turpināt profesionālo karjeru, sasniedzot tik augstu ienākumu līmeni, kādu nebija sasniegusi pirms tam, kad tai tika noteikta 3. grupas invaliditāte. Tātad šādos gadījumos apstrīdētā norma nevis nodrošinot personai papildu aizsardzību, bet gan pasliktinot tās stāvokli.

Tāpat esot jāņem vērā, ka sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros saņemtajam sociālās apdrošināšanas pakalpojumam proporcionāli jāatbilst veiktajām sociālajām iemaksām. Apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, vispār neatspoguļojot pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas veiktās sociālās iemaksas. Savukārt 2013. gada 17. jūlija redakcijā tā zināmā mērā atspoguļojot pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas veiktās sociālās iemaksas, taču joprojām nenodrošinot saprātīgu personas algas un pensijas attiecību.

A. Kovaļevska piekrīt Saeimas norādītajam, ka no Pensiju likuma izriet šāds secinājums: viena veida pensija parasti netiek piešķirta no jauna, bet var tikt vienīgi pārrēķināta un indeksēta. Taču to nevarot uzskatīt par absolūtu sociālās apdrošināšanas sistēmas principu, no kura nekādi izņēmumi nav pieļaujami. To, ka izņēmumi tiek pieļauti, pierādot likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām” 20. panta piektā daļa, atbilstoši kurai atlīdzību par darbaspēju zaudējumu varot pārrēķināt arī tādā veidā, kas esot pielīdzināms jaunas atlīdzības piešķiršanai.

10. Pieaicinātā persona – Mg. mpa. Maija Poršņova – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

M. Poršņova norāda, ka Latvijā pensiju sistēma esot veidota uz apdrošināšanas pamatiem, kuri nostiprināti likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”. Minētā likuma 3. pants kā pamatprincipu paredzot valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veicēju un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju solidaritāti. Visu nodarbināto personu pienākums esot līdzdarboties sociālās apdrošināšanas līdzekļu veidošanā, veicot sociālās

iemaksas un pretī iegūstot tiesības uz pensijas vai pabalsta saņemšanu konkrētu risku, tostarp arī invaliditātes, iestāšanās gadījumā.

Aprēķinot pensijas vai pabalsta apmēru, tiek ņemta vērā ne tikai katra indivīda līdzdalība sociālās apdrošināšanas līdzekļu veidošanā, bet arī prognozējamais laika posms, kurā attiecīgais indivīds saņems tam piešķirto pensiju. Visu veidu pensiju apmēru ietekmējošie faktori esot veiktās iemaksas (līdzdalība) un prognozējamais izmaksu ilgums. Tādējādi izmaksas esot proporcionālas iemaksām.

Turklāt valsts pensiju speciālajā budžetā katras personas individuālās iemaksas tiek uzkrātas. Savukārt pārējos apdrošināšanas veidos vairāk darbojoties solidaritātes princips, jo iemaksas veicot visi sistēmas dalībnieki, bet izmaksas saņemot salīdzinoši neliels to īpatsvars, t.i., personas, kurām iestājies noteiktais risks. Turklāt sociālās apdrošināšanas iemaksu īpatsvars kopējos invaliditātes budžeta ieņēmumos esot salīdzinoši neliels.

M. Poršņova piekrīt Pieteikuma iesniedzējas viedoklim, ka abu salīdzināmo personu grupu kopīgā pazīme esot darba ņēmēja statuss un sociālo iemaksu veikšana pirms 2. grupas invaliditātes noteikšanas. Tomēr esot arī pazīme, pēc kuras šīs personu grupas atšķiras. Proti, invalīdi, kuriem iepriekš tika noteikta 3. grupas invaliditāte, kādu laiku jau esot saņēmuši atlīdzību no valsts sociālās apdrošināšanas budžeta. Savukārt otra personu grupa esot tikai veikusi iemaksas tajā.

Pieļaujot pensijas piešķiršanu no jauna invaliditātes grupas maiņas gadījumā, Satversmes 91. pantā nostiprinātā vienlīdzības principa ievērošana tiktu apdraudēta, jo tad vairs netiktu ievērota vienāda pieeja visu veidu pensiju piešķiršanā.

Tomēr M. Poršņova atzīst, ka apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2013. gada 1. oktobrim, bijusi diskriminējoša pret personām, kurām pēc pārejas no 3. grupas invaliditātes uz 2. grupas invaliditāti pensijas aprēķināšanā netika ņemtas vērā iemaksas, kas veiktas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas. Tomēr šī nevienlīdzīgā attieksme esot novērsta, pieņemot apstrīdēto normu 2013. gada 9. jūlija redakcijā.

11. 2014. gada 14. oktobrī Satversmes tiesā saņemts **Saeimas viedoklis**, kuru tā sniedza pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem un kurā norādīts, ka A. Kovaļevska pārāk plaši tulkojusi likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām” normas.

Vienlaikus Saeima norādījusi, ka gadījumā, ja Pieteikuma iesniedzējas norādītās personu grupas tiek salīdzinātas, varot konstatēt, ka atšķirīgai attieksmei pret tām ir objektīvs un saprātīgs pamats. Proti, personas, kurām pirms 2. grupas invaliditātes noteikšanas bijusi noteikta 3. grupas invaliditāte, ir saņēmušas invaliditātes pensiju par laika posmu, kurā tām bija noteikta 3. grupas invaliditāte. Savukārt pie otras grupas piederošās personas, kurām uzreiz noteikta 2. grupas invaliditāte, iepriekš invaliditātes pensiju nav saņēmušas.

Tāpat Saeima uzver, ka gadījumā, ja apstrīdētā norma tiks atzīta par netaisnīgu, viens no risinājumiem varētu būt atgriešanās pie likuma „Par valsts sociālo nodrošinājumu” sākotnējā regulējuma. Proti, pie tā, ka strādājošas personas, kuras saņem invaliditātes pensiju, pret invaliditāti netiek apdrošinātas.

Secinājumu daļa

12. Pieteikumā lūgts izvērtēt apstrīdētās normas, ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas, atbilstību Satversmes 91. un 109. pantam.

Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2012-09-01, vērtējot invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ir secinājusi, ka no Satversmes 109. panta neizriet valsts pienākums noteiktai personu grupai sniegt noteikta apmēra sociālos pakalpojumus. Savukārt no Satversmes 91. panta šāds pienākums varētu izrietēt, ja attiecīgais sociālais pakalpojums paredzēts kādai citai tādos pašos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošai personu grupai, pret kuru izturēties atšķirīgi nav objektīva un saprātīga pamata. Ievērojot minēto, Satversmes tiesa šādos gadījumos visupirms izvērtē apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam un tikai

pēc tam – atbilstību Satversmes 109. pantam (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 9. punktu*).

13. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 91. pantā ietverti divi savstarpēji cieši saistīti principi: tiesiskās vienlīdzības princips, kas nostiprināts šā panta pirmajā teikumā, un diskriminācijas aizlieguma princips, kas nostiprināts šā panta otrajā teikumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9. punktu*).

No pieteikuma izriet, ka apstrīdētās normas atbilstība jāvērtē vienīgi Satversmes 91. panta pirmā teikuma kontekstā, jo Pieteikuma iesniedzēja norāda uz iespējamu tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

14. Satversmes 91. panta pirmais teikums paredz: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.”

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. punktu*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

Tātad, lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-29-01 12. punktu*).

15. Līdz ar to Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, kuras personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

15.1. Administratīvā procesa ietvaros konstatēts, ka pieteicējs administratīvajā lietā pirms invaliditātes grupas maiņas no trešās uz otro ir bijis darba ņēmējs vairāk nekā desmit gadus un par viņu šajā periodā veiktas sociālās iemaksas (tostarp iemaksas invaliditātes apdrošināšanai), ievērojot valsts noteikto sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi (*sk. lietas materiālu 23. – 24. un 29. lpp.*).

Līdz ar to, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, izskatāmajā lietā ir jāsalīdzina divas personu grupas. Proti, no vienas puses, tādas personas kā, piemēram, pieteicējs administratīvajā lietā – sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kuri pēc 3. grupas invaliditātes iegūšanas strādā, veic sociālās iemaksas (tostarp iemaksas invaliditātes apdrošināšanai) un kuriem vēlāk tiek noteikta 2. grupas invaliditāte, – un, no otras puses, sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kuri veikuši sociālās iemaksas (tostarp iemaksas invaliditātes apdrošināšanai) un kuriem uzreiz noteikta 2. grupas invaliditāte.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka sociālo iemaksu veikšana ir būtiska vienojoša pazīme gadījumos, kad tiek izvērtētas sociālos pakalpojumus saņemošu personu grupu kopīgās un atšķirīgās pazīmes. Turklāt Satversmes tiesa secinājusi, ka sociālo iemaksu likme, kuru nosaka valsts, pati par sevi neietekmē faktu, ka visas personas, kuras veikušas sociālās iemaksas normatīvajos aktos noteiktu laika posmu un kuru iemaksu daļa atbilstoši šai likmei tika novirzīta invaliditātes apdrošināšanai, ir vienādos un salīdzināmos

apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 12.1. punktu*).

Arī šajā lietā nav pamata izdarīt no minētajām atziņām atšķirīgus secinājumus. Nav pamatots Saeimas viedoklis par solidaritātes principa piemērošanas atšķirībām vecuma pensijas un invaliditātes pensijas gadījumos. Satversmes tiesa jau norādījusi, ka solidaritāte starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem ir viens no valsts sociālās apdrošināšanas pamatprincipiem, kas raksturīgs visiem obligātās sociālās apdrošināšanas veidiem un darbojas arī vecuma pensiju sistēmas ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 23. punktu un 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 12.1. punktu*).

Līdz ar to abām salīdzināmajām personu grupām piemīt kopīga vienojoša pazīme – par visām šīm personām ir veiktas sociālās iemaksas pēc vienas un tās pašas likmes.

Turklāt Satversmes tiesa ir secinājusi, ka personai nevar sniegt sociālās apdrošināšanas pakalpojumu, kura apmēra noteikšanā tās veiktās sociālās iemaksas vispār netiek ņemtas vērā, ja to ņemšana vērā nodrošinātu personai labvēlīgākus apstākļus un ja citām personām attiecīgais sociālās apdrošināšanas pakalpojums tiek sniegts, tā apmēru saistot ar šo personu veiktajām sociālajām iemaksām (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 14. janvāra sprieduma lietā Nr. 2003-19-0103 9.2. punktu un 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 12.1. punktu*).

15.2. Saeima norāda, ka starp Pieteikuma iesniedzējas salīdzinātajām personu grupām pastāvot būtiska atšķirība. Proti, pirmajā grupā ietilpstošajām personām, to skaitā pieteicējam administratīvajā lietā, invaliditātes pensija tiekot pārrēķināta sakarā ar invaliditātes grupas maiņu, jo šīm personām invaliditātes pensija jau piešķirta sakarā ar iepriekš iegūto invaliditāti. Savukārt otrajā grupā ietilpstošajām personām invaliditātes pensija tiekot piešķirta no jauna sakarā ar invaliditātes riska apdrošināšanas gadījuma iestāšanos pirmo reizi (*sk. lietas materiālu 88. lpp.*).

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka nav nozīmes tam, vai divās grupās ietilpstošu personu invaliditātes pensijas apmērs tiek noteikts, pārrēķinot

iepriekš piešķirtu invaliditātes pensiju vai arī aprēķinot invaliditātes pensiju no jauna. Būtiskākais šajā gadījumā ir tas, ka abās grupās ietilpstošās personas vienādu laika posmu ir veikušas sociālās iemaksas valstī pastāvošās sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 12.2. punktu*).

Tāpat, risinot jautājumu par to, vai salīdzinātajām grupām ir iepriekš konstatētās kopīgās pazīmes, nav būtiskas nozīmes tam, ka personas, kas pēc 3. grupas invaliditātes iegūšanas turpina strādāt un kam vēlāk tiek noteikta 2. grupas invaliditāte, atšķirībā no tiem sociāli apdrošinātajiem darba ņēmējiem, kuriem uzreiz tiek noteikta 2. grupas invaliditāte, vienlaikus ar darba algu katru mēnesi ir saņēmušas arī 3. grupas invaliditātes pensiju (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 12.3. punktu*).

Līdz ar to secināms, ka abām izskatāmajā lietā salīdzinātajām personu grupām ir šādas kopīgas pazīmes:

1) tās ir personas, kam noteikta invaliditāte, turklāt abos gadījumos 2. grupas invaliditāte;

2) tās laika posmā pirms 2. grupas invaliditātes noteikšanas ir strādājušas un bijušas pakļautas valsts obligātajai sociālajai apdrošināšanai, proti, veikušas sociālās iemaksas (tostarp iemaksas invaliditātes apdrošināšanai).

Tādējādi abām salīdzināmajām grupām ir divas kopīgas pazīmes – darba ņēmēja statuss valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros un sociālo iemaksu veikšana noteiktu laika posmu pirms 2. grupas invaliditātes noteikšanas.

16. Atbilstoši apstrīdētajai normai redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, personu grupai, kurā ietilpst arī pieteicējs administratīvajā lietā, mainoties invaliditātes grupai, invaliditātes pensijas apmērs pārrēķināms no invaliditātes atkārtotas noteikšanas dienas, ņemot vērā citastarp apdrošinātās personas vidējo (aktualizēto) apdrošināšanas iemaksu algu, kāda bija ņemta vērā, aprēķinot (pārrēķinot) invaliditātes pensiju līdz invaliditātes grupas maiņas dienai.

Savukārt otrajai salīdzināmajai grupai, kurā ietilpstošajām personām invaliditātes pensija tiek piešķirta pirmo reizi sakarā ar 2. grupas invaliditātes noteikšanu, invaliditātes pensijas apmēru atbilstoši Pensiju likuma 16. panta pirmajai daļai nosaka, ņemot vērā šo personu vidējo apdrošināšanas iemaksu algu par jebkuriem 36 mēnešiem pēc kārtas pēdējo piecu gadu laikā pirms invaliditātes pensijas piešķiršanas.

Tādējādi, lai gan abās salīdzināmajās grupās ietilpstošās personas pirms 2. grupas invaliditātes iegūšanas ir piedalījušās valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, vienā gadījumā par 2. grupas invaliditātes pensijas apmēra noteikšanas kritēriju tiek izmantota vidējā (aktualizētā) apdrošināšanas iemaksu alga, kāda bija ņemta vērā, aprēķinot invaliditātes pensiju līdz invaliditātes grupas maiņas dienai, turpretī otrā gadījumā tiek ņemtas vērā pēdējos trīs gados konkrētās personas veiktās sociālās iemaksas.

Līdz ar to apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, paredzēja atšķirīgu attieksmi pret salīdzināmajām personu grupām.

17. Apstrīdētā norma 2013. gada 17. jūlija likuma redakcijā, kas stājās spēkā 2013. gada 1. oktobrī, paredz, ka personu grupai, kurā ietilpst arī pieteicējs administratīvajā lietā, mainoties invaliditātes grupai, invaliditātes pensijas apmērs pārrēķināms no invaliditātes atkārtotas noteikšanas dienas, ņemot vērā citastarp pensijas pārrēķina daļu, kas aprēķināta saskaņā ar Pensiju likuma 24. panta piekto daļu. Tādējādi no apstrīdētās normas pašreizējās redakcijas izriet, ka invaliditātes grupas maiņas gadījumā invaliditātes pensijas pārrēķinā tiek ņemta vērā arī pensijas pārrēķina daļa. Savukārt Pensiju likuma 24. panta piektā daļa noteic, ka pārrēķināto invaliditātes pensiju veido citastarp pensijas pārrēķina daļa, kas tiek aprēķināta pēc formulas, kurā tiek ņemta vērā arī personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga par papildinātajiem mēnešiem, kuros pēc pensijas piešķiršanas veiktas sociālās iemaksas.

No minētās normas izriet, ka formula, pēc kuras tiek aprēķināta invaliditātes pensijas pārrēķina daļa, ir veidota pēc Pensiju likuma 16. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertās invaliditātes pensijas aprēķina formulas otrās daļas. Proti, Pensiju likuma 16. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertā formula ir

veidota tādējādi, ka sastāv no divām daļām. Formulas sākuma daļa paredz, ka invaliditātes pensijai 2. grupas invaliditātes gadījumā ir jābūt vismaz 40 procentu apmērā no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas. Savukārt formulas otrā daļa palielina invaliditātes pensiju atkarībā no apdrošināšanas stāža, kas savukārt tiek reizināts ar personas vidējo apdrošināšanas iemaksu algu un koeficientu 0,1. Pensiju likuma 17. panta pirmā daļa paredz, ka invalīdiem, kas sasnieguši likuma 11. panta pirmajā daļā noteikto vecumu, invaliditātes pensijas vietā piešķirama vecuma pensija. Tāpēc formulas otrā daļa dod rezultātu, kas ir mazāks par 10 procentiem no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas. Tātad Pensiju likuma 16. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertās formulas otrā daļa neveido invaliditātes pensijas pamatapmēru, bet pēc tās aprēķinātais rezultāts ir vērtējams tikai kā pensijas pamatapmēra palielinājums.

Tādējādi Pensiju likuma 24. panta piektajā daļā ietvērto pensijas pārrēķina daļas aprēķina formulu likumdevējs ir veidojis tā, ka pat būtisks vidējās apdrošināšanas iemaksu algas pieaugums tikai nedaudz palielina invaliditātes pensijas pārrēķina apmēru.

Savukārt tiesiskais regulējums attiecībā uz otru salīdzināmo personu grupu nav mainīts. Tātad, lai gan abās salīdzināmajās grupās ietilpstošās personas pirms 2. grupas invaliditātes iegūšanas ir veikušas iemaksas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros, vienā gadījumā par 2. grupas invaliditātes pensijas apmēra noteikšanas kritēriju tiek izmantota pensijas pārrēķina daļa, kuras aprēķina formula dod rezultātu, kas vienmēr būs mazāks par 10 procentiem no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas.

Turpretī otrā gadījumā invaliditātes pensijas aprēķina formula veidota tādējādi, ka invaliditātes pensijas pamatapmēram 2. grupas invaliditātes gadījumā ir jābūt ne mazākam par 40 procentiem no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, savukārt formulas otrā daļa palielina invaliditātes pensijas apmēru atkarībā no pamatapmēra palielinājuma.

Līdz ar to apstrīdētā norma 2013. gada 17. jūlija redakcijā paredz atšķirīgu attieksmi pret salīdzināmajām personu grupām.

18. Pieņemot tādu tiesisko regulējumu, kas rada atšķirīgu attieksmi pret savstarpēji salīdzināmām personu grupām, likumdevējs var vienīgi tad, ja šādu rīcību attaisno sasniedzamais leģitīmais mērķis. Nosakot tiesību ierobežojumus, pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu*).

Saeima atbildes rakstā norādījusi: ja Pensiju likumā tiktu noteikts, ka katru reizi, mainoties invaliditātes grupai, invaliditātes pensija tiek piešķirta no jauna, lielākajai daļai invalīdu pensijas apmērs samazinātos, jo iegūtā invaliditāte ietekmē personas darbības un rezultātā apdrošināšanas iemaksu alga samazinās vai tās nav vispār (*sk. lietas materiālu 51. lpp.*). Arī Labklājības ministrija norādījusi šādu apsvērumu (*sk. lietas materiālu 91. lpp.*).

Likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu” 3. pants citastarp paredz, ka sociālās apdrošināšanas sistēmas mērķis ir apdrošināt personu vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt darba ienākumu sakarā ar sociāli apdrošinātās personas invaliditāti. Ņemot vērā minēto, invaliditātes pensiju sistēmas mērķis ir garantēt personai, kura veselības stāvokļa dēļ nevar pilnvērtīgi iesaistīties darba tirgū, ienākumu atvietošanu atbilstoši sociālās apdrošināšanas iemaksām.

Savukārt personai iegūstot invaliditāti, iestājas apdrošināšanas gadījums un tiek prezumēts, ka tās darba ienākumi kļūst mazāki nekā iepriekš. Šādā situācijā valsts nodrošina personai tiesības saņemt atlīdzību (invaliditātes pensiju) par risku, kas tai iestājies. Šī atlīdzība kalpo par iepriekš gūto ienākumu daļēju vai pilnīgu atvietošanu.

Personai, kuras invaliditātes grupa mainās no vieglākas uz smagāku, invaliditātes pensija tiek pārrēķināta. Likumdevējs, veidojot šādā gadījumā izmantojamo invaliditātes pensijas pārrēķina formulu, ņēmis par pamatu iepriekš minēto prezumpciju par konkrēta apmēra darbības zaudējuma saistību ar tāda paša apmēra darba ienākumu zaudējumu. Kā liecina lietas materiāli, likumdevējs prezumē, ka personām, kuras invaliditātes dēļ pilnībā vai daļēji zaudējušas darbības, ir apgrūtināta iespēja saglabāt tādus pašus ienākumus kā pirms invaliditātes iegūšanas. Pat tad, ja šīs personas turpina strādāt, to veiktās

sociālās iemaksas parasti ir mazākas, nekā bija pirms invaliditātes iegūšanas, un, pārrēķinot šīm personām invaliditātes pensiju ar tādiem pašiem nosacījumiem kā to piešķirot pirmo reizi, tās apmērs būtu jāsamazina. Tātad apstrīdētajā normā ietvertās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir nodrošināt, lai šādā gadījumā invaliditātes pensijas apmērs nebūtu atkarīgs no personas sociālajām iemaksām, kas veiktas līdz invaliditātes grupas maiņas brīdim.

Līdz ar to var secināt, ka apstrīdētajā normā – gan redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, gan 2013. gada 17. jūlija redakcijā – ietvertās atšķirīgās attieksmes mērķis ir aizsargāt tādu personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, kurām pēc invaliditātes noteikšanas, turpinot strādāt, ienākumi ir mazāki nekā līdz invaliditātes iegūšanai. Tādējādi apstrīdētā norma nodrošina konkrētās sabiedrības grupas labklājību ilgtermiņā.

Nemot vērā to, ka pienākums izveidot ilgtspējīgu sociālās apdrošināšanas sistēmu ir pamatā tiesībām uz sociālo nodrošinājumu, likumdevējam speciālā budžeta finansiālās iespējas ir jāsamēro ne tikai ar personas tiesībām sociālajā jomā, bet arī ar nepieciešamību nodrošināt visas sabiedrības labklājību (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 19. punktu*). Līdz ar to personas tiesības saņemt invaliditātes pensiju ir saistītas ar šā budžeta ieņēmumu un izdevumu sabalansētību.

Tātad apstrīdētajā normā – gan redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, gan 2013. gada 17. jūlija redakcijā – ietvertās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības nodrošināšana.

19. Konstatējot atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt tās atbilstību samērīguma principam un tādējādi noskaidrot:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, t.i., vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t.i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

19.1. Apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, neparedzēja invaliditātes pensijas pārrēķinā ņemt vērā līdz invaliditātes grupas maiņai veiktās sociālās iemaksas.

No Saeimas un Labklājības ministrijas sniegtās informācijas izriet, ka vairumā gadījumu apstrīdētā norma savu leģitīmo mērķi sasniedz. Proti, personām, kuras invaliditātes dēļ ir pilnībā vai daļēji zaudējušas darbspējas, parasti ir apgrūtināta iespēja saglabāt tādus pašus ienākumus kā pirms invaliditātes iegūšanas. Pat tad, ja šīs personas turpina strādāt, to veiktās sociālās iemaksas parasti ir mazākas, nekā bija pirms invaliditātes iegūšanas, un, pārrēķinot šīm personām invaliditātes pensiju, tās apmērs būtu jāsamazina (*sk. lietas materiālu 51. un 91. lpp.*). Tādējādi apstrīdētā norma no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim spēkā bijušajā redakcijā, saskaņā ar kuru pensijas pārrēķina gadījumā tika ņemta vērā nevis personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas, bet gan vidējā apdrošināšanas iemaksu alga, kāda bija ņemta vērā, piešķirot invaliditātes pensiju, nodrošināja to, ka šādu personu invaliditātes pensijas apmērs nesamazinājās tādēļ, ka tās periodā no invaliditātes pensijas piešķiršanas līdz invaliditātes grupas maiņas dienai nav veikušas sociālās iemaksas.

Taču Satversmes tiesa ir secinājusi, ka faktiski konkrēta apmēra darbspēju zaudējums pats par sevi vēl nenozīmē, ka personai patiešām radīsies arī tāda paša apmēra ienākumu zaudējums, vai arī otrādi – darbspēju saglabāšanās konkrētā apmērā pati par sevi vēl nenozīmē, ka personai arī

turpmāk būs iespējams gūt ienākumus tieši tādā pašā apmērā kā agrāk. Turklāt Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka tas, vai personas, kas saņem sociālos pakalpojumus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, galvenokārt izšķiramais nevis pēc formālajām pazīmēm, bet gan izvērtējot mērķus, kuru labad ar attiecīgo sociālo risku saistītais sociālais maksājums noteikts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 15. punktu, 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 8.2. punktu un 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 14. punktu*).

Kā izriet gan no izskatāmās lietas materiāliem, gan arī no pieaicināto personu viedokļiem, prezumpcija, ka, personai iegūstot 3. grupas invaliditāti, tās darba alga noteikti kļūs mazāka, ne vienmēr apstiprinās. Izskatāmajā lietā persona ar 3. grupas invaliditāti spēja tiktāl palielināt savus ienākumus, ka tie ievērojami pārsniedza ienākumus, kādus šī persona bija guvusi pirms 3. grupas invaliditātes iegūšanas.

Taču, piemērojot apstrīdēto normu redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, situācijā, kādā ir pieteicējs administratīvajā lietā, netiek nodrošināta invaliditātes pensijas apmēra nesamazināšanās, jo atbilstoši apstrīdētajai normai, pārrēķinot invaliditātes pensiju personām, kurām invaliditātes grupa mainās no vieglākas uz smagāku, netiek ņemtas vērā šo personu sociālās iemaksas, kas veiktas līdz invaliditātes grupas maiņai.

19.2. Šo atšķirīgo attieksmi likumdevējs ir centies novērst un apstrīdētās normas 2013. gada 17. jūlija redakcijā paredzējis, ka, mainoties invaliditātes grupai, invaliditātes pensijas apmērs pārrēķināms, ņemot vērā citastarp pensijas pārrēķina daļu, kas tiek aprēķināta pēc Pensiju likuma 24. panta piektajā daļā ietvertās formulas. Šajā formulā viens no pensijas pārrēķina daļas elementiem ir personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga par papildinātajiem mēnešiem, kuros pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas veiktas sociālās iemaksas invaliditātes apdrošināšanai.

Kā jau iepriekš secināts, Pensiju likuma 24. panta piektajā daļā ietvertā formula ir veidota tādējādi, ka vienmēr dos rezultātu, kas būs mazāks par 10 procentiem no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas. Līdz ar to šobrīd

pārrēķināto 2. grupas invaliditātes pensiju veido citastarp pensijas pārrēķina daļa, kur personas vidējās apdrošināšanas iemaksu alga par papildinājumiem mēnešiem, kuros pēc invaliditātes pensijas piešķiršanas veiktas sociālās iemaksas, dod salīdzinoši niecīgu pārrēķinātās 2. grupas invaliditātes pensijas palielinājumu.

Līdz ar to apstrīdētā norma spēkā esošajā redakcijā savu leģitīmo mērķi sasniedz gadījumos, kad personai sakarā ar invaliditātes iegūšanu ir samazinājušies ienākumi un attiecīgi arī veiktās sociālās iemaksas. Apstrīdētā norma spēkā esošajā redakcijā nodrošina, ka šādu personu invaliditātes pensijas apmērs pēc pārrēķina nesamazinās.

Tomēr konkrētās personas situācijā apstrīdētā norma spēkā esošajā redakcijā nepietiekami ņem vērā līdz invaliditātes grupas maiņai veiktās sociālās iemaksas. Proti, pieteicējs administratīvajā lietā pēc 3. grupas invaliditātes iegūšanas ir strādājis vēl vairāk nekā 10 gadus, un vidējā apdrošināšanas iemaksu alga bija 1317,64 lati, bet piešķirtās pensijas apmērs līdz pārrēķina dienai – 269,32 lati. Pārrēķinātā, respektīvi, 2. grupas invaliditātes pensija atbilstoši apstrīdētajai normai ir 297,42 lati. No tiem atbilstoši Pensiju likuma 24. panta piektajai daļai pensijas pārrēķina daļa ir 2 procenti no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas jeb 28,1 lats (*sk. lietas materiālu 3., 28. un 86. lpp.*). Taču, ja pieteicējam administratīvajā lietā vispirms nebūtu piešķirta 3. grupas invaliditātes pensija, kas tika pārrēķināta, bet uzreiz būtu piešķirta 2. grupas invaliditātes pensija, tad tās apmērs būtu 571,91 lats (*sk. lietas materiālu 28. lpp.*).

Līdz ar to var secināt, ka tādos gadījumos kā izskatāmajā lietā apstrīdētā norma nenodrošina to, lai personas sociālās iemaksas, kas veiktas līdz invaliditātes grupas maiņas dienai, samērīgi atspoguļotos pārrēķinātās invaliditātes pensijas apmērā.

Ja valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros uzliek pienākumu personām, kurām invaliditāte jau ir iestājusies, veikt sociālās iemaksas tādā pašā apmērā, kādā tās veic visi pārējie, tad valstij ir jā rūpējas, lai arī šo personu veiktās sociālās iemaksas samērīgi atspoguļojas pārrēķinātās invaliditātes pensijas apmērā.

Apstrīdētajā normā tās pašreizējā redakcijā likumdevējs ir paredzējis, ka invaliditātes pensijas pārrēķinā tiek ņemtas vērā arī līdz invaliditātes grupas maiņas brīdim veiktās konkrētās personas sociālās iemaksas. Taču paredzētais sociālo apdrošināšanas iemaksu apmērs, neļauj sasniegt invaliditātes pensiju sistēmas mērķi.

19.3. Saeima, 2013. gada 9. jūlijā pieņemot likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, likumprojekta anotācijā nav norādījusi apsvērumus, kas bijuši par pamatu invaliditātes pensijas pārrēķina formulas izstrādei. Paskaidrojumos Satversmes tiesai Saeima norādījusi, ka atšķirīgās attieksmes pamatā ir tas apstāklis, ka persona, kurai pirms 2. grupas invaliditātes noteikšanas bijusi noteikta 3. grupas invaliditāte, periodā līdz 2. grupas invaliditātes iegūšanai ir saņēmusi invaliditātes pensiju, bet persona, kurai uzreiz noteikta 2. grupas invaliditāte, šādu pensiju nav saņēmusi (*sk. lietas materiālu 153. lpp.*).

Taču šis norādījums nepierāda, ka Saeima pirms apstrīdētās normas pieņemšanas pašreizējā redakcijā būtu izvērtējusi to, kāpēc izskatāmajai lietai līdzīgos gadījumos invaliditātes pensija pārrēķināma tieši pēc Pensiju likuma 24. panta piektajā daļā paredzētās formulas. Var piekrist tam, ka pēc invaliditātes grupas maiņas pārrēķinātās invaliditātes pensijas apmēram nav jābūt identiskam ar tās invaliditātes pensijas apmēru, kura personai, kam noteikta uzreiz 2. grupas invaliditāte, tiek piešķirta pirmo reizi. Šo apgalvojumu Saeima pamato ar apsvērumu, ka persona, kurai invaliditātes pensija tiek pārrēķināta sakarā ar invaliditātes grupas maiņu, līdz 2. grupas invaliditātes iegūšanai jau ir saņēmusi invaliditātes pensiju. Taču šis apsvērumus nepierāda to, ka Saeima, izvīzot minēto kritēriju par atšķirīgās attieksmes pamatu, būtu ņēmusi vērā dažādas iespējamās situācijas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā tās spēkā esošajā redakcijā attiecībā uz personām, kuras pēc invaliditātes iegūšanas turpina strādāt un gūst lielākus ienākumus nekā pirms invaliditātes iegūšanas, netiek samērīgi ņemtas vērā līdz invaliditātes grupas maiņas brīdim veiktās sociālās iemaksas. Tātad apstrīdētā norma arī 2013. gada 17. jūlija likuma redakcijā izskatāmajai lietai līdzīgos gadījumos nesasniedz savu leģitīmo mērķi un atšķirīgā attieksme pret salīdzināmajām personu grupām nav attaisnojama.

Tādējādi apstrīdētā norma ne redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, ne 2013. gada 17. jūlija redakcijā neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

20. Konstatējot apstrīdētās normas neatbilstību kaut vienam Satversmes pantam, tā atzīstama par prettiesisku un spēkā neesošu, nevērtējot šīs normas atbilstību citiem pieteikumā norādītajiem Satversmes pantiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-01 11. punktu*). Tā kā izskatāmajā lietā apstrīdētā norma ir atzīta par neatbilstošu Satversmes 91. pantam, nav jāizvērtē tās atbilstība Satversmes 109. pantam.

21. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav lēmusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu gadījumā, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, tai jānosaka brīdis, ar kuru attiecīgā norma zaudē spēku.

21.1. Apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, jau ir zaudējusi spēku. Līdz ar to Satversmes tiesai spriedumā nav jālemj par tās spēka zaudēšanas brīdi.

21.2. Satversmes tiesai, izmantojot Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā piešķirtās tiesības, iespēju robežās ir jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētās normas tiek atzītas par spēku zaudējušām, līdz brīdim, kad likumdevējs to vietā pieņems jaunas normas, neradītu personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārumu, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu un 2012. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2011-17-03 16. punktu*).

Lai nodrošinātu apstrīdētās normas 2013. gada 17. jūlija redakcijā atbilstību Satversmei, Saeimai jāgroza likums. Minētā pienākuma izpildei nepieciešams laiks, tādēļ apstrīdētā norma 2013. gada 17. jūlija redakcijā

jāatzīst par spēkā neesošu ar konkrētu brīdi nākotnē. Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesai jānosaka termiņš, kādā nodrošināma normatīvā regulējuma atbilstība Satversmei. Ievērojot savu līdzšinējo praksi šādu termiņu noteikšanā, Satversmes tiesa noteic, ka Saeimai līdz 2015. gada 1. jūlijam jānovērš apstrīdētās normas 2013. gada 17. jūlija redakcijā neatbilstība Satversmei.

21.3. Taču, nosakot brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesai jāizvērtē arī tas, vai konkrētajā administratīvajā lietā iesaistītās personas pamattiesību aizsardzībai ir nepieciešama apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu ar atpakaļvērstu spēku un vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu ar atpakaļvērstu spēku tikai attiecībā uz konkrētām personām (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 20. punktu*).

Apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu no tās pieņemšanas brīža attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā ir vienīgā iespēja aizsargāt viņa pamattiesības. Turklāt 2014. gada 26. maijā Satversmes tiesā saņemta Administratīvās rajona tiesas vēstule, kurā norādīts, ka tiesa apturējusi tiesvedību līdzīgā lietā, un nevar izslēgt iespējamību, ka vēl kāda persona savu ar apstrīdēto normu aizskarto pamattiesību aizsardzības nolūkā ir vērsusies valsts iestādēs. Satversmes tiesai iespēju robežās jāgādā, lai, nosakot brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku attiecībā uz kādu personu grupu, netiktu nodarīts kaitējums šo personu interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 10. punktu*). Tāpēc ir nepieciešams apstrīdēto normu atzīt par spēku zaudējušu no tās pieņemšanas brīža attiecībā uz visām tām personām, kuras uzsākušas savu aizskarto tiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt likuma „Par valsts pensijām” 16. panta ceturto daļu (redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada

30. septembrim, un 2013. gada 17. jūlija redakcijā), ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

2. Atzīt likuma „Par valsts pensijām” 16. panta ceturto daļu (2013. gada 17. jūlija redakcijā), ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas par spēkā neesošu no 2015. gada 1. jūlija.

3. Atzīt likuma „Par valsts pensijām” 16. panta ceturto daļu (redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, un 2013. gada 17. jūlija redakcijā), ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas, attiecībā uz Daini Pēteri Kļaviņu un citām personām, kuras ir uzsākušas savu aizskarto tiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš